

LIETUVOS INTERNETO PIRATŲ SUBKULTŪRA SOCIALINIO DALYVAVIMO ASPEKTU: *TORRENT* TIPO SVETAINĖS ATVEJIS

Darius Rekis, Simona Rekiėnė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje, taikant naratyvinę tyrimo strategiją, atskleidžiama Lietuvos interneto piratų subkultūra per socialinio dalyvavimo skaitmeninėje erdvėje prizmę. Stengiantis atsiriboti nuo teisinio šios veiklos vertinimo keliami šie esminiai klausimai: kokie socialinio dalyvavimo internete ypatumai, galima veiklos raiška ir nauda potencialiai veikiančiajam. PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: interneto piratų subkultūra, socialinis dalyvavimas.

Abstract

In the article internet pirate subculture of Lithuania will be revealed through social participation in the digital space prism using narrative strategy. In order to distance from the legal assessment of the performance there are raised the main research questions: what are the peculiarities of social participation in the internet subculture, operational expression and the potential benefit for the participator.

KEYWORDS: internet pirates' subculture, social participation.

Įvadas

Niekam ne naujiena, kad internetas ir naujos technologijos bei jų suteikiamos galimybės veikia šiuolaikinę visuomenę. Tik interneto dėka šiandien galime kalbėti apie globalų, kaip ir pats internetas, interneto piratų subkultūros reiškinį, kuris tapo mokslininkų įvairių tyrimų objektu. Interneto piratais laikomi autorinių teisių pažeidėjai, kurie savo veiklą grindžia laisvos prieigos prie bet kokios informacijos filosofija, t. y. patys paprastai savo veiklos nusikalstama veika nelaiko arba ją teisingai pinigų stoka (Holt, Copes, 2010). Autorinių kūrinių kopijavimas ir platinimas be autoriaus žinios laikomas nusikaltimu, prilygintu vagystei, iš čia kildinamas ir šios interneto subkultūros pavadinimas *piratai*. Dėl šios specifikos visi subkultūros dalyviai slepia savo asmenybes po įvairiais išgalvotais vardais net ir bendraudami tarpusavyje. Vyriausybėms ieškant būdų kažkaip sukontroliuoti interneto piratų veiklą natūraliai išprovokuoti įvairūs pasipriešinimo judėjimai, pasisakantys už prieigos laisvę prie informacijos. Draudimų priešininkų teigimu, uždraudus „piratavimą“ būtų pažeista žmogaus teisė į informaciją, žinias, informacijos savininkams tektų filtruoti srautus, drausti prieigas prie nelegalios informacijos, taip internetas prarastų savo kaip laisvo, visą susiejančio tinklo, beribės

informacijos ir žinių šaltinio funkciją. Europoje net pradėjo kurtis piratų partijos, kurios siekia reformuoti norminius autorių teisių, patentų, įstatymų, atvirų šaltinių ir kitų komunikacijos priemonių dokumentus, Švedijoje 2012 m. oficialiai pripažinta nauja, minėtas idėjas atitinkanti Kopimismo religija (Sinnreich, 2016). Žinomi trys tarptautiniai piratų partijų susivienijimai: *Pirate Parties International*, *Pirates without Borders*, *Parti Pirate Francophone*. Šiandien tai ne tik Europos ar Jungtinių Amerikos Valstijų visuomenių reiškinys. Atviros visuomenės ideologija, jos raida, naujos tapatybės ir stiliai formuojasi visur, kur tik pabunda subkultūriškumas, kur reiškiasi programavimo ir naujos komunikacijos įgūdžiai, iš pradžių nedidelės, o galiausiai intensyvios socialinės ar kultūrinės asmens metamorfozės (Mažeikis, 2013). Todėl Lietuva šiuo aspektu nėra jokia išimtis. Interneto piratų subkultūra neturi sienų, jos neriboja valstybės. Nors esama ir mažesnių grupių, šiai subkultūrai prilyginamų darinių, kurie gali būti ir lokalesni, savo veikla atitinkantys tam tikros šalies internetų informacijos poreikius dėl kalbos barjerų.

Torrentai – technologinė atviros informacinės visuomenės priemonė, kitaip dalinimosi failais programa. *Torrentų* svetainės yra viena iš interneto piratų subkultūros pavyzdžių, jos turi tam tikrą organizacinę struktūrą, kuri palaiko svetainės funkcionavimą, ir vartotojus, kurie per svetainę siunčiasi ir platina įvairius failus. Populiariausios tarp Lietuvos internetų yra šios svetainės: torrent.ai; filmai.in; linkomanija.net ir kt. Kadangi dar 2012 m. Europos Sąjungos narės (tarp jų ir Lietuva) pasirašė „Anti-Counterfeiting Trade Agreement“ (ACTA) sutartį, kuri reglamentuoja, kad bus galima sekti interneto vartotojus, atskleisti privačius duomenis be teismo sprendimo, filtruoti paslaugų tiekėjų informacijos srautą, skirti papildomas bausmes, įskaitant atjungimą nuo interneto, tiek šių svetainių vartotojai, tiek aktyvūs piratinės produkcijos platintojai stengiasi likti neidentifikuoti. Dėl šios priežasties aktualus ir įdomus moksliniams tyrimams objektas – interneto piratų subkultūra – sunkiai pasiduoda įprastiems tyrimų metodams, todėl Lietuvoje jis vis dar lieka beveik netyrinėtas.

Interneto, kaip atviros informacijos dalijimosi platformos, atsiradimas ne tik keičia visuomenės komunikavimo įpročius, bet ir formuoja naujas socialinio dalyvavimo raiškos galimybes. Dalyvavimą skaitmeninėje erdvėje C. Kelty, A. Panofsky ir kt. (2015) įvardija kaip šiuolaikinį, tačiau jo nesiūlo kažkaip išskirti analizuojant kaip naują dalyvavimo visuomenėje rūšį, nes skiriasi tik asmens veiklos terpė, todėl mokslininkai siūlo šiuolaikinį dalyvavimą interneto erdvėje analizuoti taikant įprastus socialinio dalyvavimo reiškinį apibrėžiančius kriterijus. Socialinis dalyvavimas nėra naujas visuomenės reiškinys, kuris tyrinėjamas Lietuvoje tiek integracijos bendruomenėje (Ruškus, 2007), tiek edukacijos (Rekis, 2014) ar kt. aspektais, bet kuriuo atveju dalyvauti visų pirma reiškia būti vyksmo dalimi, sąmoningai veikti, tapatinant veiklą su savo ketinimais (Cymru, 2000). Socialinis

dalyvavimas – tai asmens aktyvumas atviroje bendruomenėje, neformaliai jai įsipareigojant dėl abipusės naudos, kuri materialiai neapčiuopiama, pasireiškiantis asmens vidinių savybių, lemiančių potencialias jo galimybes, ir išorinių veiksmų įtakos kontekste (Rekis, 2014). Asmens nauda socialinio dalyvavimo aspektu suvokiama kaip socialinio dalyvavimo įgijiniai, t. y. per patirtį veikloje įgytu socialiniu kapitalu, žiniomis, įgūdžiais, saviugda, individo teigiamų asmeninių savybių lavinimu, savirealizacija ir t. t. Asmens veiklos nauda (nebūtinai suvokta) yra vienas pagrindinių motyvuojančių veikti veiksmų, todėl analizuojant tyrimo duomenis vadovaujamosi šia prielaida siekiant identifikuoti galimus asmens socialinio dalyvavimo interneto piratų subkultūroje įgijinius.

1. Tyrimo strategija

Tyrimo objekto (Lietuvos interneto piratų *torrent* svetainės bendruomenės subkultūra) specifika paskatino pasitelkti Lietuvoje rečiau taikomą naratyvinę tyrimo strategiją – tai viena iš kokybinių tyrimų strategijų. Naratyvas – tai asmens patirties pasakojimas, viso ar dalies gyvenimo istorija. I. Goodson ir R. S. Gill (2011) skiria pagrindinį naratyvų privalumą – patirčių individualizavimą ir konkretizavimą. Jie pabrėžia tris bendrus naratyvų požymius: *laikinumas* – visi pasakojimai apima įvykių seką; *prasmė* – asmeninės reikšmės ir prasmės yra eksternalizuojamos, pasakojant patirtis; *socialinis susidūrimas* – pasakojimai yra papasakoti viešai, todėl neišvengiamai reikšmės bus formuojamos pasakotojo ir klausytojo santykiuose. I. Goodson (2013) teigimu, naratyvinės analizės tradicija tyrimuose remiasi prielaida, kad istorijos pasakojimas ir patyrimas yra neatskiriami. Patyrimas vėl tampa prieinamu, kai jis virsta pasakojimu (naratyvu), turinčiu savo planą, kuriam žmogus suteikia tam tikrą prasmę ir į kurį patalpina save, nors pagrindinis veikėjas jo pasakojime gali būti ir kitas. J. W. Creswell (2007) pastebi, kad naratyvinio tyrimo metodas prasideda asmens pasakojimu apie tai, kaip jo patirtis pasireiškė ir buvo išgyventa, o procedūros, įgyvendinant šį tyrimą susideda iš to, jog daugiausia dėmesio skiriama vienam ar dviem asmenims, renkant, registruojant asmens istorijas ir patirtis bei jas chronologiškai pateikiant. Kaip ir daugelis kokybinių tyrimų naratyvas kritikuotinas dėl tyrimo duomenų subjektyvumo, tačiau būtent toks tyrimo metodas leidžia giliau pažvelgti į tyrimo objektus. Pasak I. Goodson ir S. R. Gill (2011), vertinant naratyvinį tyrimą dėmesį reikėtų skirti tam, kaip prasmingai ir išsamiai tyrėjas sugebėjo atskleisti individų patirtis, taip pat vertinti, ar tyrėjas gerai sugebėjo išvelgti pasakojimo siužetą ir kaip jam pavyko išskirti pagrindines pasakojimo temas. Jeigu tyrėjas gerai tai atliko, tyrimas pasižymi validumu, tuo tarpu, ar tiriamųjų patirtys reprezentuoja platesnės socialinės grupės patirtis, ne tiek svarbu.

2. Duomenų analizė

Analizuojant tyrimo duomenis jie buvo suskaidyti ieškant bendrų tematikų ir siekiant išdėstyti pasakojimo įvykius chronologine tvarka, išskiriant: pradžią, kaip asmens įsitraukimo į *torrent* svetainės bendruomenę prielaidas ir įvykius, veiksnius, motyvus, kurie tai lėmė, bei *veiklą bendruomenėje*, atskirai analizuojant asmens motyvaciją veikti ir pačios bendruomenės specifiką, kaip , pavyzdžiui, vidaus tvarką, taisykles, bendravimo kultūrą ar moralines nuostatas ir t. t.

Informanto pasakojimas atskleidė, kad prisijungti prie *torrent* svetainės bendruomenės interneto piratų subkultūroje nesudėtinga. Čia dažniausia visi bendrauja pasivadinę slapyvardžiais, pirmas žingsnis – „laisva registracija“ svetainėje susikuriant savo anketą, profilį su savo prisijungimo duomenimis ir tampant svetainės vartotoju – pasyviuoju interneto piratų bendruomenės nariu, kuris siunčiasi failus naudodamasis svetainės sistemoje įdiegta *torrent* dalijimosi failais programa. Apie pasyviuosius interneto piratų subkultūros veikėjus nemažai rašoma ir diskutuojama autorinių teisių kontekste, tačiau aktyvūs piratai Lietuvos autorių beveik netyrinėti. Teoriniu lygmeniu šios subkultūros veikimo filosofiją ir būdus bando paaiškinti G. Mažeikis (2013), jis ir išskiria *pasyvius* bei *aktyvius* piratų subkultūros veikėjus. Šiame straipsnyje nagrinėjama aktyvioji interneto piratų subkultūrai priklausanti asmenų dalis ir jos, kaip bendruomenės, veikimas.

Įsitraukimas: Būdavo laisva registracija ir paskui su pakvietimais. Kad žmogus būtų aktyvus mūsų grupės narys reikėjo... nežinau, tiesiog, būti normaliu. Norėti kažką padaryti, padėti, išmokti. Šiaip bendraudavo ir susibendraudavo.

Vertindami tyrimo duomenis, galime teigti, kad aktyvaus įsitraukimo į bendruomenę pagrindinis veiksnys – pirmiausia paties asmens motyvas, noras veikti, priklausyti tokiai bendruomenei. Be to, reikia pastebėti, kad noro gali neužtekti, jei individas neras bendros kalbos su likusiais ar bent jau įtakingiausiais bendruomenės nariais. Asmuo turi pritaipyti bendruomenėje veikdamas savanorystės pagrindais, t. y. jo niekas atskirai tarsi nemotyvuoja. Kita vertus, informanto pasakojime galime išvelgti ir prisijungusių *pasyvųjų* svetainės vartotojų, narių, motyvacijos pastiprinimo elementų. Todėl reikėtų įvertinti tai, kad motyvacija įsitraukti būtina pirminėje stadijoje, kai neretai kadrai, nauji nariai verbuojami tiesiog bendraujant.

Prisijungimo motyvai: a) *filmai: ...tiesiog ieškojau, kur filmų parsisiųsti (...)* Atsimenu, kad atėjau atsisiųsti kažkokio torrento į vieną puslapį (...) vis kai užsukdavau kažko parsisiųsti, vis su kažkuo ten pasikalbėdavau; b) *bendravimas: ...ir ten seniau būdavo tokia vadinama „Šaukykla“ – pokalbių langelis, kur galėdavo visi*

nariai susirašinėti. Lyg ir buvo neseniai krepšinio varžybos pasibaigusios ar kažkas tokio, kad ten visi turėjo apie ką pasikalbėti. Į tą pokalbį kažkaip ir aš įsitraukiau, nes tuo metu labai krepšiniu domėjausi. (...) visi linksmai pasikalbėjom. (...) ten buvo toks pokalbių langelis, kur visi bendravo. Kaip tik buvo vasara, neturėjau ką veikti, taip ir prisijungiau į pokalbį. (...) patraukė turbūt tai, kad ten jaunimas kalbėdavo (...) Taip susipažinau su to puslapio nariais ir įsitraukiau.

Pirminis praktinis motyvas „parsisiųsti filmą“, taip iš dalies įsitraukiant į interneto piratų bendruomenės veiklą, nors ir tampant tik *pasivyviu* šios bendruomenės nariu, ilgainiui gali tapti pagrindine prielaida aktyviai įsitraukti į bendruomenės veiklą, jei užmezgamas ryšys su aktyviais svetainės vartotojais ir jos administratoriais. Tam tokiose svetainėse sudarytos galimybės sukuriant bendravimui skirtą platformą. T. J. Holt ir H. Copes (2010), nagrinėdami interneto piratų subkultūrą kaip deviantinį elgesį, taip pat pastebėjo, kad piratų bendruomenę palaiko „bendraminčiai“, t. y. prisijungia tie, kurie pritaria tokiai veiklai ir bendruomenės kultūrai, o aktyvūs bendruomenės nariai nevengia diskutuoti ir interneto erdvėje puoselėti savo kultūrą, taip pritraukdami vis naujus narius.

Jei kalbėsime apie tiriamos bendruomenės populiaciją, tai tyrimo duomenys atskleidžia, kad internetas leidžia į bendruomenę susiburti įvairaus amžiaus žmonėms iš įvairiausių vietovių, kur tik yra internetas.

Populiacijos įvairovė: *...ten visi būdavo iš labai skirtingų miestų (...) Nes ten „ateidavo“ ne tik jaunų, bet ir žmonių, kuriems ir 30, 40, 50 metų.*

Kadangi internetas sudaro galimybę veikti inkognito, sunku iškart nustatyti, su kuo bendraujama. Sužinojus, kad internautų bendruomenėje amžiaus prasme aktyviai veikia ir trisdešimtmečiai ar penkiasdešimtmečiai, kyla klausimas, kiek tai saugu, ar ne vyresnieji inicijuoja tokias bendruomenes pasipelnymo tikslais išnaudodami entuziastingą jaunimą? Tačiau tyrimo duomenys atskleidžia, kad šių bendruomenių iniciatoriai ir pagrindiniai veikėjai visgi yra jauni žmonės, neretai net nepilnamečiai, kurie dažniausia yra įvaldę kompiuterines technologijas geriau nei vyresnieji.

Amžius: *Prisijungiau dar būdama moksleivė (...) Manau, kad 17 metų. Gerai sutariau su to puslapio savininku, jam tuo metu buvo tiek pat metų, tai jis man papasakodavo, kaip čia šitas dalykas sukasi...*

Analizuojant duomenis išskirta interneto piratų (aktyvių) *torrent* svetainės bendruomenės veiklos ir *torrent* bendruomenės kategorijos, kad naratyvu gauti duo-

menys padėtų bent iš dalies atskleisti šios subkultūros veiklos ir tarpusavio bendravimo subtilybes. Analizuodamas interneto piratų subkultūrą M. Choi (2016) ją aptaria kaip socialinio dalyvavimo skaitmeninėje erdvėje reiškinį ir identifikuoja keturias skaitmeninės pilietybės kategorijas: 1. „Etika internete“, kuri reiškia atsakingą elgesį internete. 2. „Medijos ir informacinis raštingumas“ susiję su interneto prieiga ir techniniais bei psichologiniais gebėjimais naudojant internetą sėkmingai bendrauti su kitais internete. 3. „Dalyvavimas / Įsitraukimas“ reiškia politinį, ekonominį ir kultūrinį dalyvavimą esamose socialinėse struktūrose. 4. Kritiškumas reiškia daugiau kritinio dalyvavimo ginčijant *status quo* ir skatinant socialinį teisingumą internete. Nors išskiriamos keturios kategorijos atitinka tam tikras savybes, jos ne visada išskiriamos lyginant su kitomis kategorijomis, nes skaitmeninis pilietiškumas, anot M. Choi (2016), paprastai diferencijuoja tarp šių kategorijų. Lietuvoje skaitmeninio pilietiškumo reiškinį aptaria G. Mažeikis (2013), daugiau dėmesio skirdamas interneto, kaip laisvai prieinamos informacinės erdvės, idėjos puoselėtojams ir jų veikimo internete formoms. *Torrent* svetainės atitinka šios idėjos dvasią, nors labiausiai yra kritikuojamos dėl autorinių teisių pažeidimų, tačiau interneto piratai neigia autorines teises kaip ir bet kokią kitą galimą prieigos prie informacijos internete ribojimą.

Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, kad motyvai veikti tokioje bendruomenėje nebūtinai turi kažkokią pilietiškumo, kovos už laisvę, pasipriešinimo sistemai apraiškas. Lietuvos internautus motyvuoja paprastesni veiksniai, tokie kaip: bendravimas, užsimezgusi draugystė ar tarpasmeniniai santykiai, neretai ir finansinė nauda, tam tikras laisvalaikio leidimo būdas ir t. t. Asmens motyvacija veikti atskleidžia ir naudą, kurią gauna ar mano gaunantis internautas, aktyviai įsitraukdamas į interneto piratų subkultūros veiklas, tai padeda identifikuoti galimus asmens socialinio dalyvavimo interneto piratų subkultūroje įgijinius. Kitaip tariant siekiama nustatyti, ką šioje veikloje edukaciniu ar socialiniu požiūriu naudingo gali įgyti internautas.

Veikla. Motyvacija veikti. A1) Bendravimas. *Daugiausiai kalbėdavau (...) Daugiausia tai plepėjimas (...) Iš pradžių daugiau bendruose pokalbiuose, kur bet kas galėdavo matyti ir prisijungti į pokalbį, o paskui kažkas sukūrė Skype pokalbio konferenciją, tai ten visi susirašinėdavom. Ilgiausia taip ir bendravom, Skype. Jau ta visa moderatorių komanda tarpusavyje. Apie tuos administracinius reikalus šiaip gal 10 proc. laiko tik kalbėdavom, visus kitus 90 proc. kalbėdavom, kas šaudavo į galvą, juokaudavom ir pan. Vasaromis iki paryčių prasikalbėdavom. Ten daug žmonių būdavo vienam pokalby, gal 10. Patys kažkaip jau paskui ten nelabai bendravom, bet būdavo smagu matyti, kiek susipažįsta kiti vieni su kitais ir smagiai bendrauja. (...) būdavo organizuojami vadinami meet'ai (susitikimai), tik aš*

juose nebuva. Įdomi patirtis, pažintys. Darėme, nes turbūt patiko. Ne pats „darbas“, kiek tas bendravimas su žmonėmis. Ten žmonės ne tik on line (prisijungę internetu) būdavo pažįstami, bet ir susitikdavo gyvai, organizuodavo susitikimus.

Vertinant tyrimo duomenis būtų galima teigti, kad tarpusavio bendravimas yra vienas pagrindinių į tokią veiklą įtraukiančių ir joje palaikančių motyvacijos veiksnių. Nors V. Pruskus (2013) teigia, kad internetinės kultūros puoselėjami informacijos gavimo ir perdavimo būdai žmonių bendravimą nuskurdina, neugdo tiesioginio bendravimo įgūdžių, patį bendravimą formalizuoja, išspraudžia jį į interneto techninių raiškos galimybių diktuojamus rėmus, tačiau būtent bendravimas interneto erdvėje yra vienas labiausiai motyvuojančių veiksnių burtis į skaitmeninėje erdvėje veikiančias subkultūros bendruomenes. Tai galima būtų paaiškinti dėl naujų technologijų poveikio pakitusiais bendravimo įpročiais, tačiau poreikis bendrauti niekur nedingo.

A2) Draugystė. *Kai esi tame, kažkaip prisijaukini tuos žmones ir jie tokie kaip draugai tampa (...) ten visi buvo labai draugiški, tai kai vieną kartą pritrūko pinigų susimokėti už serverį savininkams, nes jie tuo metu jauni buvo, irgi moksleiviai, tai tie aktyviausi bendruomenės nariai susimetė ir padėjo sumokėti, kad tik tas puslapis išliktų. Draugų...*

A3) Santykiai. *Oi ten būdavo ir meilės istorijų (...) Žinau gal kokias 5 poras, kur žmonės tame puslapyje susipažinę paskui tapo pora realiam gyvenime. Aš su savo pačios vyrų susipažinau tame puslapyje (...) mes gal porą metų taip virtualiai buvom pažįstami, kol susitikom iš tikrųjų. Ir susitikom, jau 4 metus kartu gyvenam. Ir ne tik man vienai, yra tikrai taip susipažinusių, irgi iki šiol gyvena. O kiek dar aš nežinau. Ne iš mano draugų rato kiek buvo. (...) susipažino vyras su tokia moterimi per tą puslapį, išsiskyrė su savo žmona ir dabar jie laimingai gyvena. (...) daug porų kažkaip ten susidarė.*

Tyrimo duomenys atskleidė ir tai, kad *torrent* svetainės bendruomenėje bendravimas, tarpusavio santykiai turi didžiulę svarbą šios bendruomenės egzistavimui, o komunikacija tarp bendruomenės narių neapsiriboja tik skaitmenine erdve. Veikimas tokioje bendruomenėje sudaro galimybes formuoti tam tikrą socialinį kapitalą, užmegzti pažintis, kurios ateityje gali virsti draugyste ar net labai artimais tarpusavio santykiais.

Analizuodamas kitus aktyvios veiklos *torrent* svetainių bendruomenėje motyvus informantas pripažino, kad egzistuoja ir finansinės naudos galimybė tam tikrai

veiklos kategorijai – filmų garsintojams. Be to, svetainių savininkai gauna pajamų už reklamą ir pan.

Veikla. Motyvacija veikti. B) Finansinė nauda. ...jis (informantės vyras) iš to mano draugo nupirko visą tą puslapį ir tapo jo savininku, ten talpindavo reklamas ir už tai gaudavo pinigų, toks buvo jo verslas. Kituose puslapiuose tikrai žinau, kad įgarsintojams mokėdavo.

Tačiau finansinė nauda motyvuoja tik nedidelę tokios bendruomenės dalį. Kitus, be galimybės bendrauti, motyvuoja pripažinimas bendruomenėje ar tiesiog veiklos įdomumas.

Veikla. Motyvacija veikti. C) Pripažinimas. Na, jei sukiesi torrent pasaulyje, vien tas statuso suteikimas (administratoriaus statuso) yra garbė ir pripažinimas. Gal pats tas toks buvimas valdžioje, kitiems labai patikdavo kažkam pavadovauti, kažką išmokyti. D) Interesas. Ne, nieko (nemokėdavo), tiesiog man pačiai būdavo įdomu tai daryti, man patikdavo tokia veikla.

Edukaciniu aspektu labai svarbus saviugdų veiksnys, kuris čia taip pat gana ryškus. T. J. Holt ir H. Copes (2010), tirdami interneto piratų subkultūrą kaip delinkventinį reiškinį, pastebėjo, kad šiose bendruomenėse saviugda vaidina svarbų vaidmenį, nes, jų teigimu, interneto piratų įgūdžiai ir žinios apie piratavimą išsivysto praktikoje ir, galbūt dar svarbiau, sąveikaujant su kitais piratais. Įgūdžių, kurie būtini, siekiant veikti tokioje subkultūroje, niekur kitur neįgysi, tik bendraudamas ir veikdamas joje, todėl galima teigti, kad tokios bendruomenės yra ir neformalaus ugdymo(si) terpė, kurioje, kaip atskleidė tyrimo duomenys, įgyjamos nebūtinai delinkventinio pobūdžio žinios ir gebėjimai.

Veikla. Motyvacija veikti. E) Saviugda. Tai jis su draugu, kai nupirko tą puslapį, nieko apie torrentus nemokėjo, nežinojo, kas ten per komanda, ką ji daro ir pan. (...) viską paaiškinau, kaip čia kas. Išmokau paaiškinti tą patį dalyką 100 kartų per dieną daugeliui skirtingų asmenų ir neišprotėti. Kaip suburti komandą, ją išlaikyti. Kaip bendrauti, kad žmonės norėtų būti tavo komandos dalimi, ką ir kaip pasakyti / paprašyti. Apskritai bendravimo su žmonėmis. Nes ten naujokams dažnai reikėdavo pagalbos, kaip naudotis puslapiu. Nežinodavo, kas tie torrentai, kaip čia siųstis. Palaipsniui taip viskas ir išsirutuliojo, kuo daugiau ten dalyvavau, tuo daugiau sužinojau. Išmokau administruoti puslapius, susigaudau šiek tiek puslapių redagavime, tiek ir davė...

Edukacija veikiant bendruomenėje suteikia įvairių socialinio dalyvavimo įgijinių, kuriuos derėtų plačiau išanalizuoti neturint pirmalaikės neigiamos nuostatos dėl tokių bendruomenių. Ar tokia veikla, kaip *torrent* svetainių, visada pasižymi internetiniu pilietiškumu, apie kurį kalba M. Choi (2016)? Vertinant tyrimo duomenis tenka tuo suabejoti, tačiau T. J. Holt ir H. Copes (2010) požiūriu į interneto piratus tik kaip į deviantinio elgesio internetinėje erdvėje apraišką taip pat nebūtų galima vadovautis. Nors internetas neturi sienų, įvairūs judėjimai, idėjos plinta visame pasaulyje surasdami šalininkų, tačiau egzistuoja ir mažesnės internautų bendruomenės, kaip mūsų tyrimo atveju, kurių kultūrai, galime daryti prielaidą, įtakos turi tos šalies, kurios erdvėje veikia šios bendruomenės nariai, kultūra ir tradicijos. Pateikus šias išvalgas ir socialinio dalyvavimo apibrėžtį, kad tai yra vyksmas bendruomenėje, tikslinga bent pabandyti atskleisti interneto piratų subkultūros subtilybes.

Torrent bendruomenė. A) Pareigos. Ir paprašė padėti aprašymus filmų sutvarkyti, taip ir sutikau. (...) filmų aš visai neįgarsindavau, aš tik ieškodavau žmonių, kurie galėtų juos įgarsinti. Daugiausia tai būdavo puslapio administravimas – naujų „moderatorių“ paieška, torrentų aprašymų pildymas, puslapio forumo priežiūra. Ten būdavo toks vadinamasis „template“ – puslapio variklis, gal dar dabar yra, vadinasi TS-TemplateShares, kur nusiperki tą visą „interfeisą“, talpini jame savo turinį ir jį administruoji. Ten būdavo daug tų pavadinimų: vertėjai ir įgarsintojai vadinosi „DLK komanda“, o mes tai tiesiog adminai, moderatoriai. Buvo DLK vyriausiasis (tai aš), kuris jau ten kiečiausias, o prie savininkų nick'ų (slapyvardžių) taip ir būdavo parašyta, kad „Savininkas“. Forumo moderatoriai, torrentų moderatoriai.

Vertinant tyrimo duomenis matyti, kad aktyvioji *torrent* bendruomenė yra susiskirsčiusi pagal bendruomenėje atliekamas funkcijas, kurios siejamos su *torrent* interneto svetainės administravimu ir palaikymu. Mums pavyko identifikuoti šias bendruomenės grupes: *savininkai* (svetainės savininkai, hierarchine prasme tai aukščiausias, svarbiausias grupės narių statusas); *administratoriai* (savanoriškais pagrindais veikiantys ir pasitikėjimą įgiję svetainės administratoriai, kuriems suteikiamos dalinės svetainės administravimo prieigos); *vertėjai ir įgarsintojai* (tie, kurie išverčia ir įgarsina nelegalius filmus, jiems už šį darbą neretai atlyginama finansiškai). Tai pagrindinės *torrent* bendruomenės grupės, prie kurių būtų galima priskirti pasyviuosius, kaip svetainės vartotojai ir potencialūs nauji bendruomenės nariai. Iš to bendruomenės narių pareigų ir funkcijų galime numanyti, kokių įgūdžių ir žinių neformaliu būdu potencialiai gali įgyti bendruomenės nariai (vertimas, įgarsinimas, administravimas ir t. t.), todėl *torrent* internautų bendruomenė galėtų

būti įdomi tyrimams ir edukaciniu aspektu išsamiau nagrinėjant saviugdodos galimybes šioje terpėje. Tačiau tirdami šį reiškinį edukaciniu aspektu galime susidurti su tyrimo etikos dalykais, nes tokių bendruomenių veikla autorių teisių kontekste yra nelegali ir neteisėta. Koks pačių internetų požiūris į jų veiklos teisėtumą?

Torrent bendruomenė. B) Teisėtumas. Tas puslapis jau nebeegzistuoja, mes jį uždarėm, nes gavom kvietimą į policiją. O kad neteisėta buvo, tai visi žinojome, bet kažkaip apie tai negalvodavom ir nebūdavo tas svarbu. Apie tai visai nekalbėdavom. (...) policija tikrai pas mus nesibraudavo, jiems rūpėjo Linkomanija, torrent.lt (dar tuo metu toks psl. buvo), dabar jau man atrodo kitoks adresas. Esam užblokvę kelis vartotojus su emailu (elektroninis paštas), kuris baigiasi @policija.lt

Tyrimo duomenimis, dėl veiklos teisėtumo interneto piratai nesuka sau galvos. Lietuvoje nėra teisminės praktikos, kuri leistų bausti tokių bendruomenių vartotojus, nes įrodyti nusikaltimą sudėtinga. Kita vertus, tikriausiai mūsų pareigūnai, bandydami juos susekti, yra prasčiau įgudę naudotis naujausiomis technologijomis, nes kaip kitaip paaiškinti registraciją tokiose svetainėse naudojant tarnybinių elektroninių pašta? Viena aišku, kad interneto piratų subkultūrai priklausantys asmenys dėl savo veiklos teisėtumo nesijaudina, priima tai kaip savaime suprantamą dalyką ir net nekelia tokių klausimų bendruose pokalbiuose. Nors veiklos teisėtumas jų nejaudina, bendruomenėje svarbų vaidmenį vaidina pasitikėjimo veiksnys, kuris ir motyvuoja veikti, be kurio veikti bendruomenėje negalėtų joks jos narys.

Torrent bendruomenė. C) Pasitikėjimas. Tai, kai jau tavimi pasitiki ir padaro „moderatoriumi“, suteikia tau teises valdyti tą puslapį. Kiekvienam gali priskirti skirtingus dalykus, pagal pasitikėjimo laipsnį. Šiaip filtruodavom tuos, kurie nori patekti į administraciją ar DLK komandą, na ten, kur gali patekti į puslapio vidų. Ten turėdavo būti jau garbę užsitarnavęs pilietis.

Socialinio dalyvavimo aspektu nustatytas svarbus bendruomenės veikimo ir palaikymo veiksnys – *savanoriškumas*, nes daugeliui veikla bendruomenėje neatneša jokios finansinės naudos. Bendruomenės savanorystė, kiek ši sąvoka vartotina šiuo atveju, siekiant palaikyti ir išsaugoti *torrent* svetainės veiklą dėl šios veiklos neteisėtumo gali kelti abejonių, tačiau tikra yra tai, kad bendruomenės nariai savo noru, neatlygintinai veikia bendruomenės labui, o tai atitinka savanorystės apibrėžimui keliamus reikalavimus.

Torrent bendruomenė. D) Savanoriškumas. ...tiems administratoriams tai ne, tai būdavo savanoriška veikla, kiek kas nori ir kas gali. Ir iki šiol nei Linkomanijoje, nei kituose torrent puslapiuose už administravimą niekas nemoka.

Dar vienas labai įdomus internautų bendruomenės nustatytas aspektas – jie savo veiklą traktuoja ne tik kaip savanorystę, bet ir kaip laisvalaikį. Tai leidžia naujos technologijos, kurios vis labiau tampa neatskiriama visuomenės dalimi.

Torrent bendruomenė. E) Laisvalaikis. Toks būdavo mūsų laisvalaikio praleidimo būdas savaitgaliais, po mokyklos. Čia labiau toks laisvalaikio praleidimo būdas. Kažkaip linksmai prisimenu tą laiką. Dabar juokinga kažkaip prisiminus, bet nesigailiu, įdomūs laikai buvo. (...) šiaip linksmai plepėdavo, tai toks laisvalaikio praleidimo būdas gaudavosi. (...) tiesiog buvo kaip hobis.

Atrodytų interneto subkultūrai priskiriami asmenys turėtų būti tolerantiški ir siekti bendradarbiauti, kovojant dėl tų pačių idėjų ir vertybių, tačiau, remiantis tyrimo duomenimis, būtent *torrent* svetainių bendruomenės tarpusavyje konkuruoja ar net stengiasi viena kitai pakenkti.

Torrent bendruomenė. F) Bendruomenių konkurencija. ...konkuruodavom su kitais panašaus lankomumo puslapiiais, pas ką bus geriau ir pan. (...) būdavo, kad ateidavo iš kitų puslapių specialiai pakenkti, iš pavydo. (...) tada būdavo labai svarbu, kas naujausių filmų įkels pirmas, konkurentai ar mes. Dėl konkurencijos, tai ji būdavo, nelabai bendradarbiaudavom. Tarp konkurentų santykiai, manau, niekada nėra geri.

Konkurenciją tarp tokio tipo bendruomenių gali paskatinti pelno siekis, kuris, kad ir nedidelei daliai bendruomenės narių, vis dėlto egzistuoja kaip vienas iš veiklą motyvuojančių veiksnių. Finansinė nauda iš tokių interneto svetainių aštrina ir interneto pilietiškumo, savanorystės bei legalumo, autorių teisių klausimus. Galima būtų kelti klausimą, ar internautai neišnaudojami pavienių asmenų, siekiančių tik finansinės naudos? Tai galėtų būti tolesnių tyrimų erdvė, nes akivaizdu, kad interneto piratų subkultūra yra sudėtinga bei įvairiapusė, todėl bus tiriama ir ateityje.

Diskusija

Tiriant Lietuvos internautų, interneto piratų subkultūrą socialinio dalyvavimo aspektu paaiškėjo, kad ši bendruomenė, nors ir turi tam tikrą specifiką, visgi veikia kaip bendruomenė, kurioje veikia visi bendruomenei būdingi veiksniai, pa-

vyzdžiui, į savo veiklą aktyviai integruoja šiuolaikines technologijas. Tenka pri-
tarti C. Kelty, A. Panofsky (2015) ir kitiems mokslininkams, kurie dalyvavimą
skaitmeninėje erdvėje įvardija kaip šiuolaikinį, tačiau jo nesiūlo kažkaip išskirti
analizuojant jį kaip naują dalyvavimo visuomenėje rūšį. Tiesa, socialinis dalyva-
vimas skaitmeninėje erdvėje kelia nemažai klausimų tiek dėl internetų veiklos
teisėtumo, tiek dėl moralumo, tačiau veikimo bendruomenėje principai išlieka – jei
ne tokie pat, tai labai panašūs. Tik nedidelei bendruomenės daliai ši veikla teikia
finansinę naudą ir šiuo aspektu ji tarsi iškrenta iš socialinio dalyvavimo, lieka už
jo, tačiau šie asmenys tampa pagrindiniai tų platformų, apie kurias vėliau susiburia
internetų bendruomenė, veikianti savanorystės pagrindais, kūrėjai. Galima kelti
klausimą, ar tai nėra kitų išnaudojimas siekiant asmeninės naudos? Sunku pasa-
kyti, išsamiau neištyrus, kaip naudojamos šioje veikloje gautos lėšos, tačiau tokia
prielaida tikrai egzistuoja ir ji internetų socialinio dalyvavimo nepuošia, suteikia
tam neigiamą atspalvį.

Nors tyrimo duomenys negali būti vertinami vienareikšmiai, tačiau jie leido pa-
žvelgti į mažai Lietuvoje tyrinėtą sritį kitu aspektu, t. y. ne tik kaip į nusikalstamą
veiklą, bet ir kaip į tam tikrą socialinį dalyvavimą. Tyrimo duomenys leido nusta-
tyti, kad įsitraukimas į interneto piratų bendruomenę nėra sudėtingas ar labai kri-
minalizuotas, dažniausiai tai tiesiog šiuolaikinio jaunimo aktyvaus veikimo forma,
kuri keičia įprastą bendravimą ir dalyvavimą bendruomenių veiklose. *Torrent* sve-
tainių bendruomenės veikia kaip mums jau įprastos nevyriausybinės organizacijos
ir, jei ne autorių teisių klausimas, tikriausiai nekiltų klausimo, tai gerai ar blogai.
Akivaizdu, kad aktyviai veikdami bendruomenėje, kad ir naudojant technologijas,
jos nariai įgyja tam tikrų kompetencijų, plečia socialinį kapitalą, komunikuoja ir
socializuojasi kaip ir bet kurioje kitoje bendruomenėje. Atlikus tyrimą nesiekiami
teigti vienos tiesos, tik viliamasi, kad šie duomenys inspiruos tolesnius interneto
piratų subkultūros tyrinėjimus Lietuvoje.

Gauta 2016 11 03

Pasirašyta spaudai 2016 12 03

Literatūra

- Cymru, C. (2000). *Tarp žmonių: parankinė socialinio darbuotojo knyga*. Vilnius: Apyaušris.
- Choi, M. (2016). A Concept Analysis of Digital Citizenship for Democratic Citizenship Education in the Internet Age. *Theory & Research in Social Education*, No. 44, p. 565–607.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Goodson, I. (2013). *Developing narrative theory: Life Histories and Personal Representation*. Routledge. Canada: Routledge.
- Goodson, I., Gill, S. R. (2011). *Narrative Pedagogy. Learning from Life History*. Routledge. New York: Peter Lang Publishing.

- Holt, T. J., Copes, H. (2010). Transferring Subcultural Knowledge On-Line: Practices and Beliefs of Persistent Digital Pirates. *Deviant Behavior*, No. 31, p. 625–654.
- Kelty, C., Panofsky, A. ir kt. (2015). Seven Dimensions of Contemporary Participation Disentangled. *Journal of the association for information science and technology*, Vol. 66(3), p. 474–488.
- Mažeikis, G. (2013). Informacinis karas dėl atviros daugialypumų bendruomenės. *Agora. Politinių komunikacijų studijos*, Nr. 2, p. 7–23.
- Pruskus, V. (2013). Internetinės kultūros produktų kūrimo ir teikimo etiniai aspektai. *Logos*, Nr. 74, p. 183–189.
- Rekis, D. (2014). *Būsimųjų pedagogų socialinio dalyvavimo aukštosios mokyklos gyvenime įgyjiniai kaip ugdymo(si) karjerai prielaida*. Daktaro disertacija. Klaipėda: KU.
- Ruškus, J. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritisė patirties ir galimybių refleksija*. Šiauliai: ŠU.
- Sinnreich, A. (2016). Sharing in spirit: Kopimism and the digital Eucharist. *Information, Communication & Society*. Vol. 19, No. 4, p. 504–517.

LITHUANIAN INTERNET SUBCULTURE BY SOCIAL PARTICIPATION ASPECT: TORRENT SITE TYPE CASE

Darius Rekis, Simona Rekienė

Summary

It is not a novelty that the internet and new technologies and their granted possibilities make an impact for a modern society. Thanks to the internet that today we can talk about global, as well as itself internet, internet pirate subculture phenomenon which has become various research object of scientists. Internet pirates are considered copyright infringers who access their activities as the philosophy of freedom approach to all the information. Copying and distributing copyright production without the author's knowledge is considered as the crime compared to theft, so internet subculture name – pirates, is derived from it. On the specifics of this subculture all participants hide their personalities after a variety of invented names and even communicating with each other. While governments were looking to find the ways to control internet piracy activities, naturally were provoked various resistance movements for freedom approach to all the information. By negative opponents, banned “piracy” would damage human's right to information, knowledge, information owners would have to filter traffic, prohibit approaches to illegal information and the internet would lose its' freedom as encompassing whole network or limitless source of information and knowledge function.

Torrent – technological opened informative society measure or file sharing program. Torrent website is one of the internet pirate subculture examples, which has a certain organizational structure which supports the functioning of the website and users, who download and distributes a variety of files. In 2012 European

union member states (among them and Lithuania) signed “Anti-Counterfeiting Trade Agreement” (ACTA) agreement which regulates the possibilities to track the internet users and reveal their private data without a court order, to filter the flow of information service providers, impose additional penalties including disconnection from the internet although the internet users and active pirated products distributors tries to remain unidentified. For this reason, relevant and interesting subject for research internet pirate subculture is difficult-to research using usual methods and perhaps it is the reason why in Lithuania it is still almost not studied.

Internet as an open information sharing platform besides the communication habits of society also change and form new definition of social participation opportunities. Kelty, Panofsky and others (2015) participation in digital space describes as modern but while analyzing it, authors does not propose to distinguish as a new type of participation in society, because the only difference is persons operating environment, for that scientists offers modern participation in the space of internet, analyze according to usual criteria defining social participation phenomenon. Social participation – this is the person’s action in an opened society informally committing to it for mutual benefit which is materially not intangible and manifests itself in person’s inner qualities that determine its potential opportunities and impact in external factors context. The personal participation in social aspect is permitted through the experience gained from social capital, knowledge, skills, self-help, educating individual’s positive personal qualities, self-realization and so on. Benefits of person’s action (not necessarily realized) is one of the main motivating factors to operate, so analyzing data by this assumption in order to identify possible persons gains permitted by social participation in internet pirate subculture.

The research object (Internet pirate torrent website subculture community of Lithuania) specifics led to use less applicable in Lithuania narrative research strategy. Like many of the qualitative research, narrative is criticized for subjectivity of data but is the method which exactly led to a deeper insight into the research object. According to I. Goodson and S. R. Gill (2011), the evaluation of narrative research should focus on how meaningful and how deep the researchers were able to reveal the individuals’ experience as well as to assess whether the researcher well discerned narrative scenes and have been successful to define the main narrative themes. If these things by researcher were done well, the research has validity while if an experiences represent a wider social group it is not so important. This article attempts internet pirate subculture of Lithuania applying narrative research strategy through the social participation in the digital space prism. In order to distance from the legal assessment of the activity there are raised essential questions: what are the specificities of social participation in internet, available activity expression and potentially benefits for acting person. There are analyzed Lithuanian *to-*

rrrent site case to identify how the internet pirate communities involve internauts, what are motivation factors to be active in it and what are the structure and specifics of internet pirate community.

The research showed that the main motivation factors for internet pirates to involve to *torrent* website was the communication and recognition of the community. Community members rarely from this activity receives or expects to receive financial benefits, they are socially involved in such communities and simply letting their leisure time and communicating with peers. While Internet piracy community members can be divided into active and passive, focus in the research is on active members, those who are not just downloading files or distribute them but also supports the functioning of the site contributing themselves to make films sound recording, translation and website administration. It was found that according to the functions carried out by members they are divided in that community as: administrators, owners, interpreters, voice talents, and so on. Assessing by the aspect of social participation, active participation in these communities is good as the participation in non-governmental organizations if not assessing this participation in legal aspect or the format of communication. Social participation in the community of torrent website, makes possibilities to acquire new knowledge and develop their communication, organization, foreign language, films sound recording and other capacities, increases person's social capital, makes opportunities for self-expression and self-development. Therefore, the internet piracy subculture cannot be seen as the delinquent behavior. It is the possibility to explore the communities of the internet users assessing these different aspects and accept as a new public social participation method.

Although the data of the research can not be considered unambiguous but they allows to look at the little researched area of Lithuania from a different point, it means, not only as a criminal activity but also as a kind of social participation. Torrent websites as the activities of community are not very different from non-governmental format of organizations and if not copyright problem probably there will be no questions it is good or bad. It was found that this community even compete with each other and has its own communication and operational support culture. Evaluating the test data it is clear that the active intervention of the community using technologies like internet, its members acquire certain competencies, expand social capital, communicate and socializes as well as in any other community, so it is important to research this area as an innovative and having an impact on our modern society.

